

terwijl dit acht bladzijden later in Wenen zou hebben plaatsgevonden. Vienne is toch echt een stad in Frankrijk en daar deden de kerkvorsten uitspraken over rente en woeker. De 'mysterieuze' term *Cauwersinos* (44) is volgens mijn encyclopedie afgeleid van de Franse stad Cahors, waaruit ook personen kwamen die zich met geldzaken bezighielden. Het zou tot slot mooi geweest zijn, als in de bijlagen, waar wel een gedicht van J. A. Holtrop uit 1870 is opgenomen, ook het lied tegen de woeker (245) dat Eduard Jacobs in 1912 ten gehore heeft gebracht, was vermeld. En waarom nergens de beroemdste werknemer van een lommerd genoemd? Bij deze dan: Joost van den Vondel.

N. A. van Horn

H. J. M. Claessen, A. H. Huussen jr., E. Ch. L. van der Vliet, *Kolonisatie en staatsvorming buiten Europa* (Ruggespraak. Historische Studies II; Groningen: Egbert Forsten, 1993, 148 blz., f30,-, ISBN 90 6890 066 7).

Deze bundel van acht opstellen is de neerslag van een gelijknamige studiedag in Groningen, waaraan zowel door historici als sociale wetenschappers van verschillende pluimage werd deelgenomen. In de afzonderlijke bijdragen spelen daardoor verschillende concepties en benaderingen een rol. Centraal staat de vraag hoe Europese, koloniale contacten het ontstaan en de ontwikkeling van buiten-Europese staten hebben beïnvloed. Opmerkelijk genoeg ontbreekt hierbij het voor Nederlanders meest bekende voorbeeld: Indonesië.

Claessen vergelijkt de ontwikkelingen op Tahiti en Tonga na de komst van de westerlingen. In beide gevallen speelden zendelingen een grote rol, hoewel van hen een nederig optreden mocht worden verwacht, wisten zij zich in te dringen in de gunsten van de vorsten en zo de politieke ontwikkelingen mee te bepalen. De strijd tussen Engelsen, Fransen en Duitsers, handelaren, zendelingen, marinemensen en missionarissen compliceerde de ontwikkelingen, maar leidde in het geval van Tahiti tot Franse en op Tonga tot Engelse kolonisatie. Ondertussen was de staatsstructuur sterk veranderd.

Ook op Hawaii deden zich in dezelfde tijd vergelijkbare veranderingen voor, maar hier kregen de Amerikanen het uiteindelijk voor het zeggen. Hoewel daar een staat bestond heeft de komst van de westerlingen eveneens grote veranderingen gebracht. Als historicus heb ik moeite met de wijze waarop Van B rakel, de auteur van de bijdrage over Hawaii, een periode van vier eeuwen voorafgaand aan de westerse penetratie behandelt. Zonder veel commentaar wordt gesteld dat de structuur tot 1780 ongeveer dezelfde is gebleven, maar dat de veranderingen daarna tot 1820 voornamelijk door toedoen van een vorst tot stand waren gebracht. Welke redenen heb ik om aan te nemen dat nooit een andere vorst al eerder de zaak door elkaar heeft geschud? Mythen als verklaringsgrond hebben altijd een beperkte waarde.

De historicus 's Jacob behandelt op degelijke wijze de pogingen van de Nederlandse Oostindische Compagnie om in West-India, op de kust van Malabar, een krachtiger staatsstructuur aan te brengen om een peper export monopolie te kunnen vestigen. De sociale en politieke verhoudingen waren echter te gecompliceerd om dit mogelijk te maken.

F. Columbijn tracht in zijn bijdrage over Banten, een sultanaat in West-Java, 'historische data te ordenen met twee verschillende antropologische modellen' en de gevolgen van de Europese invloed te bepalen. Doordat hij aanneemt dat er over Banten geen nieuwe bronnen meer zijn aan te boren, *quod non*, is het meer een exercitie in modellen dan een bijdrage aan de geschiedbeoefening. Wat moeten we met zijn mededeling dat geschiedenis zonder modellen 'door eindeloze

bronnenstudie verzandt in een wetenschappelijke involutie'? Dit stuk zou beter worden door enige bronnenstudie.

De twee volgende bijdragen gaan over Japan, één van Herman Moeshart over de Nederlandse invloed op de vorming van de Meiji-staat in Japan; in het andere artikel behandelt Janny de Jong het ontstaan van de moderne Japanse staat daarna, in de tweede helft van de negentiende eeuw. Moeshart bestrijdt de gedachte dat Nederland veel invloed zou hebben gehad op de omwenteling die in 1867 leidde tot het herstel van het keizerlijk gezag. Janny de Jong bespreekt het interessante thema van de verwerking van de westerse invloed bij de opbouw van de moderne Japanse staat. De behoefte aan nieuwe kennis was groot, verschillende missies werden naar het westen gestuurd om onder meer de politieke stelsels te bestuderen. Deze reizen waren zeer belangrijk voor het bepalen van de Japanse constitutie. Men wist een tussenweg te vinden tussen een kritiekloze overname van het westen en het handhaven van wat men zag als essentiële Japanse waarden, zoals het goddelijk keizerschap. De hervormingen en de overname waren geen doel op zich, maar middelen om Japan sterk te maken en gelijk aan het westen.

De twee laatste bijdragen zijn gewijd aan de bijdrage van het westen aan de staatsvorming van respectievelijk Swaziland, een artikel door Jarich Oosten en de betekenis van de dekolonisatie op langere termijn, een artikel van J. C. den Hollander en G. H. A. Prince. Oosten laat zien dat Swaziland het gevolg was van een geslaagde actie van de vorstelijke familie om Boeren, Britten en Zoeloes tegen elkaar uit te spelen.

Hollander en Prince weten in een aantrekkelijk betoog aannemelijk te maken dat dekolonisatie niet gezien moet worden als een evenement, maar als een lange-termijn proces. Zij sluiten aan bij de opvattingen van Robinson en Gallagher dat het kolonialisme zijn specifieke vorm heeft gekregen door de collaboratie van lokale elites, met het imperialisme als de fase waarin de grondslag werd gelegd van de nieuwe toekomstige staten. Inherent aan de kolonisatie was de dekolonisatie.

J. van Goor

D. C. Grit, *Driewerf zalig Noorden. Over literaire betrekkingen tussen de Nederlanden en Scandinavië* (Dissertatie Maastricht 1994; Maastricht: Universitaire Pers Maastricht, 1994, 299 blz., ISBN 90 5278 131 1).

Dit boek is eerder als proefschrift verschenen. Het vormt de eerste dissertatie binnen de jonge Faculteit der cultuurwetenschappen van de Rijksuniversiteit Limburg. Het is een samenbundeling van een zevental artikelen die in de periode 1980-1992 verschenen in *Tijdschrift voor Skandinavistiek*, *De Nieuwe Taalgids*, *Spiegel der Letteren* en de bundel *Literatuur van elders*. Deze artikelen zijn vooreen deel bijgewerkt en na het toevoegen van een inleiding én een besluit van slechts één pagina tot dissertatie gebombardeerd.

Onder de zinsnede van Bilderdijk belooft de auteur uit te weiden over een aantal onderbelichte aspecten van de literaire betrekkingen tussen de Nederlanden en Scandinavië. Dat lijkt wel een erg zwakke argumentatie om een willekeurig aantal artikelen tot één geheel samen te voegen, vooral als de auteur in het korte besluit schrijft dat deze betrekkingen sowieso niet meer dan marginaal zijn. Het is teleurstellend dat er over zo'n onderwerp niet gewoon een proefschrift is geschreven in de vorm van een boek met een aantal hoofdstukken. De losse artikelen geven zo wel een zeer gefragmenteerd beeld van een onderzoeksterrein dat toch al zeer smal is.

De inleiding begint echter veelbelovend met een overzicht van de verschillende stromingen in